

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Боровик Марина Володимирівна

Структура оборонних видатків України

АВТОРЕФЕРАТ

Дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, проф. Верланов Ю.Ю.
Рецензент:
канд. екон. наук, доц. Белінська С.М.

Миколаїв 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Видатки на національну оборону відносять до важливих показників, що відображають прагнення країни забезпечити належні умови для розвитку та підтримки обороноздатності. Тому, обґрунтування абсолютних обсягів вказаних видатків та їх функціональної структури є важливим завданням для кожної країни.

Структура видатків військово бюджету України включає витрати на утримання особового складу, військову оборону, цивільну оборону, військову освіту, дослідження у сфері оборони та інші військові витрати. Спираючись на кількість елементів структури, можна стверджувати, що вона є досить розширеною, оскільки більшість методик західного аналізу, виділяють лише чотири основні елементи структури військових витрат.

В русі до міжнародних стандартів, та зважаючи на прагнення України стати членом Північноатлантичного альянсу, наявна структура військових витрат України (утримання особового складу, військову оборону, цивільну оборону, військову освіту, дослідження у сфері оборони та інші військові витрати) є неприпустимою. Тому доцільним є обґрунтування змін у структурі військових витрат, відповідно до міжнародних нормативів.

Аналіз та дослідження структури військових витрат України, її уніфікація, приведення до основних міжнародних стандартів та нормативів НАТО є пріоритетним напрямком забезпечення належної обороноздатності та військової потужності держави.

Проблема є особливо актуальною, враховуючи втягнення України у військовий конфлікт.

Обсяг коштів, що виділяється на фінансування оборони України, знаходиться в тісному зв'язку з соціально економічною ситуацією в країні, а також з станом та тенденціями розвитку світової економіки.

Тривалий воєнний конфлікт вимагає збільшення державного фінансування в оборонний сектор загалом, та в окремі елементи структури

військових витрат. Однак одного збільшення витрат на оборонний сектор недостатньо, потрібно змінити структуру вказаних видатків, обґрунтувати фінансування її основних елементів. У дипломній роботі пропонується аналіз та приведення структури оборонних витрат України до нормативів НАТО, оскільки це найбільший військово – політичний союз в світі, з чітко встановленими нормативами військових витрат та власною методологією розподілу видатків між елементами функціональної структури вказаних витрат. Структура військових видатків НАТО включає витрати на персонал; витрати на інфраструктуру, витрати на закупівлю обладнання, інші витрати. Таким чином невідповідність вітчизняної структури оборонних видатків та НАТО є основною проблемою дослідження.

Аналізуючи основні ідеї можливого рішення проблеми невідповідності структури військових витрат країн – членів Північноатлантичного альянсу та України було сформульовано наукові гіпотези. Так, основними дослідницькими питаннями в дипломній роботі є:

1. Наскільки Україна, у визначенні питомої ваги елементів структури військових витрат, відстає від групи країн НАТО з найменшим ВВП на душу населення?

2. Чи зможе Україна зараз, у зв'язку з існуючими обставинами досягти нормативів заданої групи країн?

3. Коли Україна зможе досягти заданих нормативів військових витрат?

Мета дослідження полягає у спробі розробити структуру військових витрат України, згідно з нормативами НАТО.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити наступні завдання:

– здійснити огляд літератури в сфері розподілу оборонних видатків між елементами структури військового бюджету;

– визначити теоретичні підходи до фінансування обороноздатності країни та важливості елементів структури військових витрат, згідно з міжнародними методиками та концепцією НАТО;

- побудувати теоретичну модель розподілу коштів в межах структури військових витрат;
- сформулювати висхідні дані, що стосуються військових видатків країн – членів Північноатлантичного альянсу та України;
- провести емпіричний аналіз оборонних видатків НАТО та України, та розподілу військових коштів між елементами структури витрат;
- здійснити інтерпретацію результатів дослідження.

Очікуваним результатом дослідження є приведена до вимог НАТО структура військових витрат України, зважаючи на наявні обмеження та існуючі обставини.

Об’єкт дослідження – процес формування структури видатків державного бюджету на національну оборону відповідно до стандартів НАТО.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні аспекти розподілу видатків військового бюджету між елементами структури.

Очікуваним результатом дослідження є приведена до вимог НАТО структура військових витрат України, зважаючи на наявні обмеження та існуючі обставини.

Наукова новизна результатів дослідження – розроблена, згідно нормативів НАТО та фінансових можливостей країн – членів НАТО групи Ш, структура оборонних видатків України.

Напрямами практичного застосування отриманих результатів можуть бути:

- фінансове планування та фінансування Збройних сил України;
- формування державного та оборонного бюджетів України.

Дипломна робота містить вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки, 36 таблиць та 16 рисунків. Загальний обсяг дипломної роботи 89 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Огляд літератури в сфері розподілу оборонних видатків між елементами структури військового бюджету» було проаналізовано основні наукові публікації, що є релевантними науковому дослідженню.

Так в сучасних наукових публікаціях, що стосуються визначення структури оборонних видатків країни, задля забезпечення обороноздатності, було виділено декілька точок зору: фінансування її елементів за принципом мінімальної достатності; ігнорування певних елементів структури; створення могутньої військової супердержави за рахунок посиленого державного фінансування всіх складових даної структури.

В результаті огляду літератури у сфері розподілу видатків між елементами структури військових витрат встановлено, що обґрунтування оптимальної структури оборонних видатків не знайшло адекватного висвітлення у науковій літературі. Англійські джерела є більш прийнятними для аналізу, оскільки містять конкретні рекомендації щодо побудови структури військових видатків, відповідно до фінансових можливостей країни. Виявлено, що більшість вітчизняних дослідників не включають до структури витрат давно прийняті в державах з потужним військовим фінансуванням елементи. Деякі складові взагалі довгий час ігнорувалися урядом, і лише військовий конфлікт на Донбасі змусив переглянути розмір оборонних видатків, що раніше встановлювався на рівні 3% від ВВП країни.

Повною мірою, закордонними виданнями, досліджена структура оборонних видатків НАТО. Науковцями розрахована питома вага компонентів структури військових витрат для кожної із країн – членів альянсу. Однак механізму впровадження нормативів військового забезпечення НАТО для

України не вивчено. Недослідженим залишається питання уніфікації структури військових витрат країн – членів альянсу та України. Зважаючи на наміри нашої держави досягти нормативів військового забезпечення НАТО, це питання є першочерговим.

На даний момент у наукових працях немає чіткого обґрунтування структури та абсолютних обсягів видатків державного бюджету на національну оборону, які б гарантували належну обороноздатність держави.

Отже, на вивченні структури оборонних видатків держави, порівнянні її з країнами-членами Північноатлантичного альянсу, і було зосереджено подальше дослідження.

У другому розділі «Методологія дослідження структури оборонних видатків» було визначено теоретичні підходи до фінансування обороноздатності країни та важливості елементів структури військових витрат, згідно з міжнародними методиками та концепцією НАТО. Вивчено методологію побудови структури військових видатків Стокгольмського міжнародного науково – дослідного університету (SIPRI), методологію НАТО, модель міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS), концепції Міжнародного валютного фонду та COFOG (Classification of the functions of government).

Таблиця 1

Питома вага компоненту «персонал» у структурі військових видатків

Методика	Значення, %
Romanian Journal of Economic Forecasting	40
IISS	38
Україна	37
Міжнародний валютний фонд	33
COFOG	31
SIPRI	31
НАТО	25

Припущено, що прийнятною для нашої країни може стати методологія НАТО. Враховуючи наміри України стати членом Організації Північноатлантичного договору, структура оборонних витратків має бути приведена до стандартів НАТО, тобто включати лише чотири основні компоненти: витрати на інфраструктуру, витрати на закупівлю військового обладнання, витрати на утримання особового складу та інші військові витрати. Тож методологія дослідження включає в себе спробу уніфікувати структуру військових витратків України, відповідно до структури НАТО.

Таблиця 2

Уніфікація структури оборонних витратків України

Уніфікована структура за методологією НАТО	Елементи структури України	Елементи структури НАТО
Кадрові витратки	Утримання особового складу	Виплати та допомоги військовослужбовцям; витрати на персонал; пенсії
Витрати на закупівлю військового обладнання	Військова оборона, цивільна оборона (50%)	Витрати на експлуатацію і технічне обслуговування, закупівлі та будівництво
Витрати на інфраструктуру	Військова оборона; цивільна оборона (50%)	Витрати на загальну інфраструктуру НАТО
Інші військові витрати	Дослідження у сфері оборони; військова освіта; інша діяльність у сфері оборони	Витрати на дослідження та розробки у сфері оборони; інші військові витрати

Групування елементів структури військових витрат України дозволило представити уніфіковану структуру, що включає чотири основні елементи: кадрові витратки, витрати на закупівлю військового обладнання, витрати на інфраструктуру та інші військові витрати.

Здійснивши уніфікацію структури військових витратків НАТО та України, ми отримали можливість коректного порівняння питомої ваги різних елементів структури.

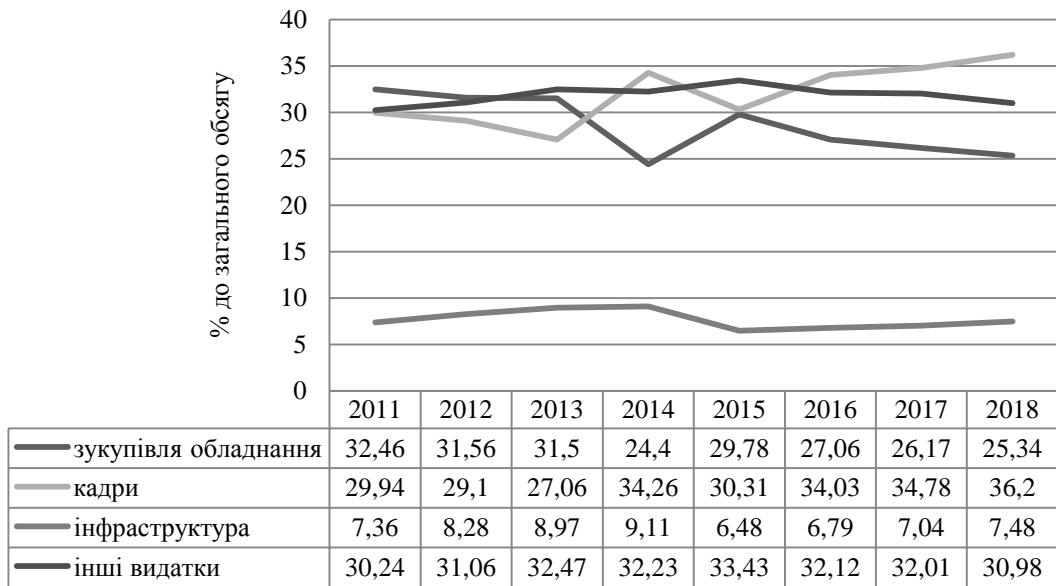

Рис.2.5 Питома вага елементів структури військових видатків України

Виходячи з наведеного рисунку та загального обсягу видатків на військову оборону, стверджуємо, що питома вага компонентів: закупівля обладнання, кадри, інші видатки є майже однаковою, присутні лише незначні відхилення. Меншою є частина видатків, що виділяються на розбудову інфраструктури, задля підтримання та збільшення обороноздатності країни. Схожа ситуація спостерігається і в НАТО, питома вага елементу «інфраструктура» є нижчою, за решту компонентів.

Здійснивши уніфікацію структури військових видатків НАТО та України, ми отримали можливість коректного порівняння питомої ваги різних елементів структури. Теоретична модель розподілу військових видатків між елементами структури ґрунтується на уніфікованій та приведеній до стандартів НАТО структурі військових витрат України. Питома вага елементів в уніфікованій структурі витрат країн – членів НАТО та України різко відрізняється. Аналіз елементів у структурі витрат показав, що найбільша питома вага компоненту припадає на такий елемент структури як «персонал».

Третій розділ «Емпіричний аналіз структури оборонних видатків НАТО та України» проведений в табличній формі та зосереджений навколо таких тверджень:

1. Україна має обмежені можливості фінансування оборонного сектору.

2. Покращення можливі за рахунок наближення до структури військових витрат країн НАТО.

3. Країни НАТО значно відрізняються за показниками ВВП на душу населення.

4. Фактичні бюджетні рамки не дозволять Україні сформувати структуру видатків державного бюджету на оборону на основі нормативів НАТО.

5. Існує період часу протягом якого цієї структури можливо досягти, взявши за основу прогнозний ВВП на душу населення.

Звичайно, подібного роду розрахунки припускають, що військова активність буде зберігатися на близькому до поточного рівні.

Визначено, що можливості військового фінансування країн – членів НАТО та України значно відрізняються.

Тому в русі до НАТО, спираючись на наведенні дослідницькі питання було обрано країни – члени НАТО з найменшим значенням ВВП на душу населення. Цей показник є своєрідним обмеженням, яке продиктоване меншими можливостями бюджетного фінансування для нашої країни. ВВП на душу населення в цих країнах знаходиться в інтервалі 18–4тис.дол. До кола таких країн увійшли: Словаччина, Естонія, Хорватія, Угорщина, Польща, Литва, Латвія, Туреччина, Румунія, Болгарія, Чорногорія, Албанія. Оскільки саме ці країни є схожими з Україною в фінансуванні оборонних видатків.

За допомогою вхідних даних, було визначено медіані значення елементів структури військових витрат для країн групи 3. Медіана є найприйнятнішою характеристикою в нашому випадку, коли в ряду розподілу є значно великі і значно малі значення, які можуть впливати на середню величину, а на медіану – ні.

Враховуючи, отриманні медіанні значення визначено питому вагу елементів в структурі військових витрат, яка могла б задовільнити наміри України наблизитися до стандартів фінансування військової оборони НАТО.

Таблиця 3

Питома вага елементів структури військових витрат країн групи 3

Країна	Закупівля обладнання	Інфраструктура	Утримання особового складу	Інші витрати
Словаччина	21,0	0,5	72,4	18,8
Естонія	9,6	7,9	31,7	42,1
Хорватія	13,2	1,8	61,8	22,9
Угорщина	15,0	4,5	43,6	36,7
Польща	23,9	3,6	48,5	23,8
Литва	20,1	11,1	32,9	24,3
Латвія	28,4	5,0	41,5	24,5
Туреччина	31,5	2,3	46,2	20,7
Румунія	34,6	4,4	51,5	9,5
Болгарія	8,8	0,4	58,0	12,6
Чорногорія	9,6	2,6	71,6	16,0
Албанія	10,7	1,0	68,1	20,0
Медіана	12,5	2,1	61,2	21,5

Більш наочну ситуацію можна спостерігати на наступному рисунку.

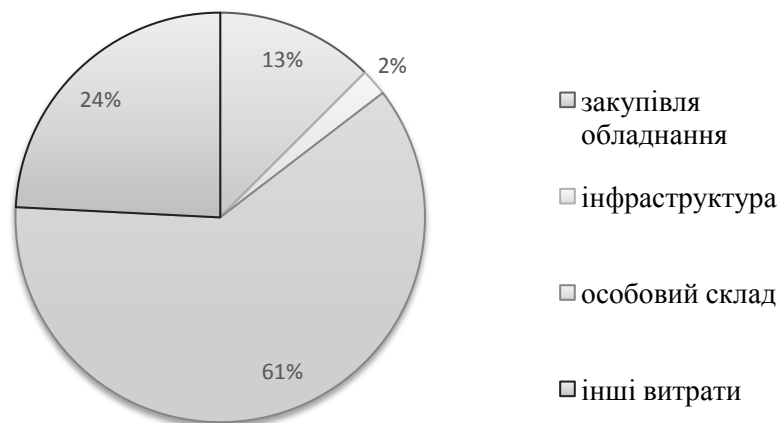

Рис.1 Питома вага компонентів структури військових видатків, спираючись на дані групи 3 та методологію НАТО

На рисунку представленні бажані значення елементів структури військових витрат для України, спираючись на країни – члени НАТО групи 3. Наразі отримані результати значно відрізняються від існуючих значень в нашій країні. Прослідкувати це можна на рисунку 3.

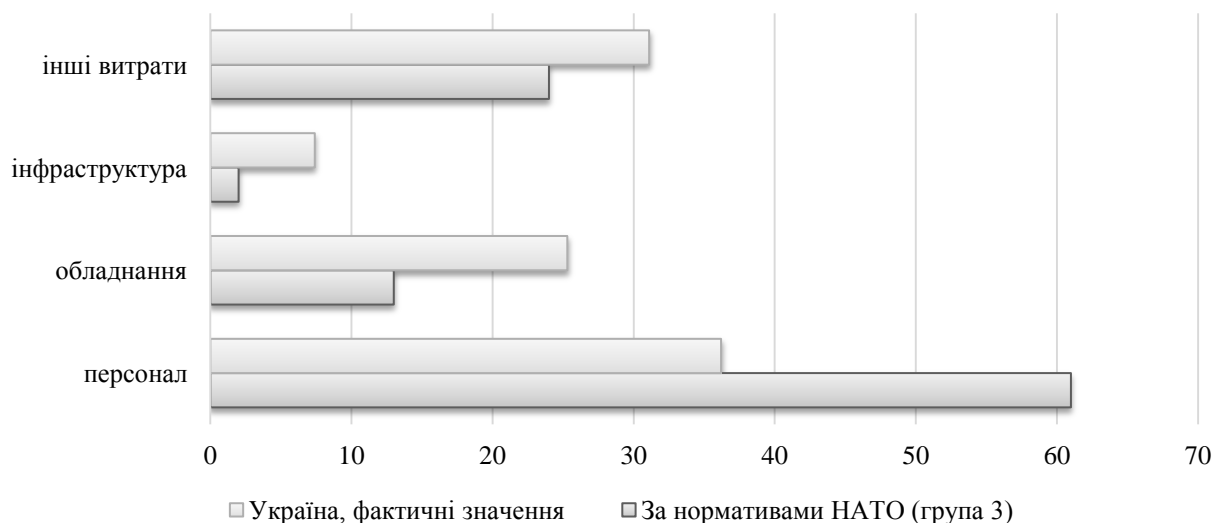

Рис.3 Питома вага елементів структури військових витрат

Отже, даючи відповідь на дослідницьке питання, можна сказати, що Україна, за деякими елементами, відстає від країн – членів НАТО групи 3. Питома вага компоненту «утримання особового складу» для України становить 36,2%, що на 24,8% менше ніж, для країн групи 3. Майже однакові значення має елемент «закупівля обладнання». Говорячи про «інфраструктуру» та «інші витрати» Україні, в русі до НАТО, варто зменшити фінансування цих елементів структури військових витрат. Саме отримана структура військових видатків, буде відображати наміри України наблизитися до нормативів фінансування НАТО.

Враховуючи ВВП України, ВВП на душу населення, та порівнюючи їх з країнами – членами НАТО групи 3, Україна наразі не може реформувати структуру військових видатків та наблизитися до стандартів військового забезпечення НАТО.

Задля визначення терміну в який Україна зможе досягти нормативів НАТО було проведено прогноз показника ВВП на душу населення. Це дало уявлення про те, в який термін Україна зможе наблизитись до рівня країн

НАТО групи 3 як за темпами зростання ВВП на душу населення, так і за рівнем фінансування обороноздатності держави.

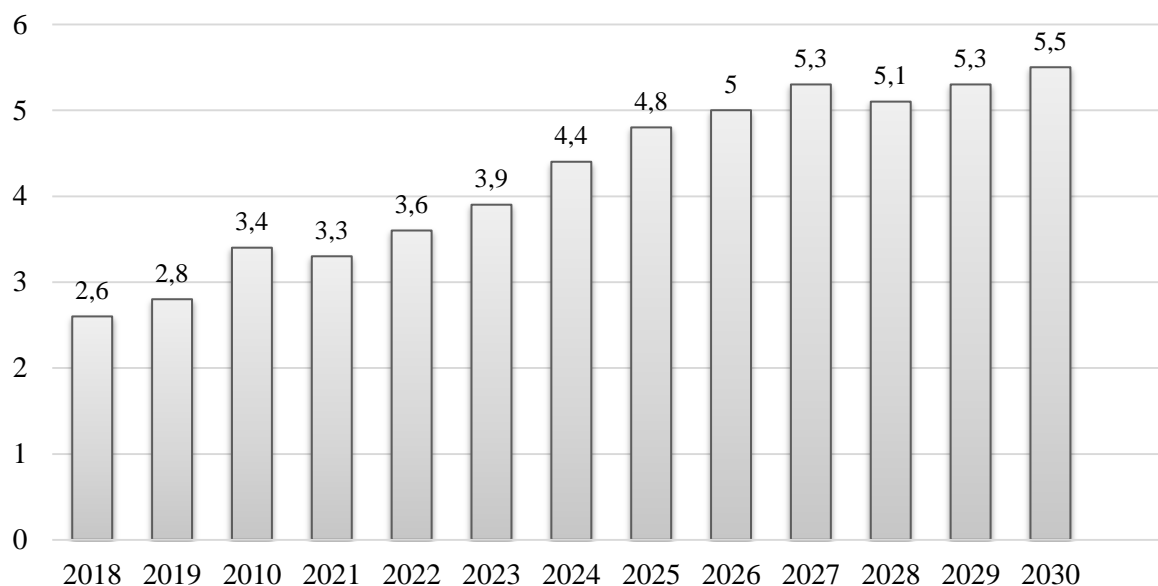

Рис.2 Прогноз ВВП на душу населення України за даними МВФ

Україна досягне показника ВВП на душу населення країн – членів НАТО групи 3, починаючи з 2027 року. Саме тоді структура витрат на оборону може бути порівняна до розробленої.

Результатом емпіричного аналізу є розроблена структура військових видатків України, відповідно до нормативів НАТО та до фінансових можливостей країн – членів НАТО групи 3, з найменшим ВВП на душу населення.

У четвертому розділі «Результати визначення структури військових витрат України згідно з методологією НАТО» проведено інтерпретацію результатів, окреслено напрямки подальших досліджень та визначено область застосування отриманих результатів магістерського дослідження.

ВИСНОВКИ

Дослідження, що проведено в рамках дипломної роботи, дозволило дійти таких висновків та отримати наступні результати:

1. Обґрунтування оптимальної структури оборонних видатків не знайшло адекватного висвітлення у науковій літературі. Погляди групи авторів, що стосуються фінансування оборони за принципом мінімальної достатності, не мають втілення в формуванні оборонних видатків жодної з розвинених країн. Праці науковців, щодо посиленого державного фінансування, задля створення могутньої військової супер держави, мають найбільш визначне значення для даного дослідження, адже прямо торкаються питання визначення загальної структури оборонних видатків, її під елементів, конкретного визначення розміру оборонних видатків та шляхів їх розподілу. Англomовні джерела є більш прийнятними для аналізу, оскільки містять конкретні рекомендації щодо побудови структури військових видатків, відповідно до фінансових можливостей країни. Однак механізму впровадження нормативів військового забезпечення НАТО для України не вивчено. Недослідженим залишається питання уніфікації структури військових витрат країн – членів альянсу та України. Зважаючи на наміри нашої держави досягти нормативів військового забезпечення НАТО, це питання є першочерговим.

2. Існують різні методи та підходи до визначення структури оборонних видатків держави: IISS, COFOG, SIPRI, МВФ, НАТО та ін. Як правило це залежить від входження країни в політичні, економічні, військові союзи, від рівня обороноздатності держави, можливості збільшення фінансування оборонного сектору. Кожна концепція передбачає своє бачення оптимальної структури військових витрат. Прийнятною для нашої країни може стати методологія НАТО, оскільки всі військові витрати згруповані по чотирьом елементам структури, що є чітко визначеними та зрозумілими: кадрові видатки; витрати на закупівлю військового обладнання та будівництво; витрати на інфраструктуру та інші операційні витрати.

3. Теоретична модель розподілу військових видатків між елементами структури ґрунтується на уніфікованій та приведеній до стандартів НАТО структурі військових витрат України. Питома вага елементів в уніфікованій структурі витрат країн – членів НАТО та України різко відрізняються. Аналіз

елементів у структурі витрат показав, що найбільша питома вага компоненту припадає на такий елемент структури як «персонал».

4. Можливості військового фінансування країн – членів НАТО та України значно відрізняються. Тому в русі до НАТО, спираючись на наведенні дослідницькі питання було обрано країни – члени НАТО з найменшим значенням ВВП на душу населення: Словаччина, Естонія, Хорватія, Угорщина, Польща, Литва, Латвія, Туреччина, Румунія, Болгарія, Чорногорія, Албанія. Ці країни є схожими з Україною в фінансуванні оборонних видатків. ВВП на душу населення в цих країнах знаходиться в інтервалі 18–4тис.дол.

5. Питома вага елементів в структурі військових витрат, яка могла б задовільнити наміри України наблизитися до стандартів фінансування військової оборони НАТО, визначена за рахунок медіанних значень питомої ваги елементів структури військових витрат країн групи 3. Так, закупівля обладнання повинна становити 22% від загальної кількості військових видатків, інфраструктура – 13%, інші видатки – 2%, утримання особового складу – 63%.

6. Отримана структура військових витрат значно відрізняється від реальної ситуації в нашій країні. Україна, за деякими елементами, відстає від країн – членів НАТО групи 3. Питома вага компоненту «утримання особового складу» для України становить 36,2%, що на 24,8% менше ніж, для країн групи 3. Майже однакові значення має елемент «закупівля обладнання». Говорячи про «інфраструктуру» та «інші витрати» Україні, в русі до НАТО, варто зменшити фінансування цих елементів структури військових витрат. Саме отримана структура військових видатків, буде відображати наміри України наблизитися до нормативів фінансування НАТО.

7. Враховуючи ВВП України, ВВП на душу населення, та порівнюючи їх з країнами – членами НАТО групи 3, Україна наразі не може реформувати структуру військових видатків та наблизитися до стандартів військового забезпечення НАТО.

8. Україна досягне показника ВВП на душу населення країн – членів НАТО групи 3, починаючи з 2027 року. Саме тоді структура витрат на оборону

може бути прирівняна до теперішніх стандартів НАТО. Однак, подібного роду розрахунки припускають, що військова активність буде зберігатися на близькому до поточного рівні.

9. Результатом аналізу є розроблена структура військових видатків України, відповідно до нормативів НАТО та до фінансових можливостей країн – членів НАТО групи 3, з найменшим ВВП на душу населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Боровик М. В. Структура видатків державного бюджету на національну оборону / М. В. Боровик, Ю.Ю. Верланов// Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019./ [Подана до друку]

2. Ковальчук М. В. Аналіз видатків державного бюджету на національну оборону. Таврійські економічні наукові читання: тези допов. міжнар. наук.-практ. конф. – Київ, 2017. – С. 41

АНОТАЦІЯ

Досліджується структура видатків державного бюджету на національну оборону України та країн – членів НАТО. Зважаючи на прагнення України стати членом альянсу, структура оборонних видатків держави має відповідати його методології та нормативам. Питання є особливо актуальним зважаючи на тривалий військовий конфлікт на сході країни. Робота являє собою спробу розробити структуру військових витрат України, згідно з нормативами НАТО. Здійснено уніфікацію структури військових видатків України та країн НАТО, визначено медіанні значення питомої ваги компонентів структури військових видатків країн-членів НАТО групи 3 (з найменшими значеннями ВВП на душу населення). Встановлено структуру військових витрат України, що відповідає нормативам НАТО, а також період часу, протягом якого Україна зможе досягти нормативів військового забезпечення НАТО за структурою та обсягом фінансування за умови, що військова активність в Україні буде залишатися на близькому до поточного рівні.

Ключові слова. Державний бюджет, видатки державного бюджету, структура військових видатків, національна оборона, військове забезпечення, нормативи НАТО.

ANNOTATION

The article deals with the structure of national defense expenditures of the Ukrainian state budget. The issue is particularly relevant given the continuing military conflict in the Eastern part of the country. Taking into account Ukraine's aspirations to become a member of the Alliance, the structure of defense expenditures of the state should conform to its methodology and norms. The comparison of international methods of constructing this structure with an indication of the specific share of each element is given. The dynamics of changes in elements of the structure of military expenditures of NATO countries from 2011 through 2018 is considered. An attempt was made to construct a military expenditure structure in accordance with the methodology and standards of the NATO member states with the lowest per

capita GDP – 18-4 thousand dollars. The forecast of GDP per capita growth up to 2030 is presented. The period when Ukraine will be able to meet NATO military standards is presented. For the case, that military activity in Ukraine will remain close to the current level, the period when Ukraine will be able to meet NATO military standards is presented/

Key words. State budget, state budget expenditures, military expenditures structure, national defense, military support, NATO standards.